

УДК 340.115:[342.722:061.2](477)
DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2022.16.08>

Клименко О.В.

*аспірант наукової лабораторії проблем протидії злочинності
Національної академії внутрішніх справ*

ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИННОГО ПОСЯГАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО ВНАСЛІДОК УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ

Актуальність теми. Відмивання коштів – це негативне соціально-економічне явище, в основі якого лежить приховування незаконного походження доходів, спотворення інформації про природу їх походження, місцезнаходження, розташування, рух, дійсну належність та прав власності на такі доходи, а також надання їм у будь-яких формах правомірною вигляду, коли особі відомо, що ці матеріальні блага є доходами, отриманими незаконним шляхом, а також інші дії прямо або опосередковано пов'язані з оформленням правомірності фактичних відносин володіння, користування.

Суспільна небезпека ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) пояснюється, в першу чергу, найважливішим соціальним і економічним їх значенням. Тому необхідно виявити ті функції, які виконують податки, збори (обов'язкові платежі) в нашому суспільстві, з'ясувавши тим самим їх соціально-економічне значення. В першу чергу необхідно відзначити, що в податках безпосередньо реалізується їхнє соціальне призначення як інструменту вартісного розподілу і перерозподілу доходів держави. Водночас необхідно зазначити, що на практичному рівні оподаткування виконує кілька функцій, в кожній з яких реалізується те чи інше призначення податків. Взаємодіючи, дані функції утворюють систему. Розглядаючи сучасну систему оподаткування, можна зробити висновок про те, що на даному етапі податки виконують такі основні функції: фіскальну, розподільну (соціальну), контрольну, заохочувальну, регулюючу

[1, с. 309]. Найважливіша соціально-економічна значимість податків визнається Конституцією України, згідно якої «кожен зобов'язаний платити законно встановлені податки і збори» [2]. При цьому закріплення обов'язку сплачувати, зокрема податки і збори в Конституції України пояснюється прагненням законодавця підкреслити особливу важливість податків і зборів в нашій державі і високу небезпеку невиконання цього обов'язку.

Виклад основного матеріалу. Виходячи з функцій податків стає очевидним, що суспільна небезпека ухилення від сплати податків і зборів як кримінального правопорушення, визначеного в ст. 212 КК України, полягає в тому, що такі діяння ставлять під загрозу саме існування системи оподаткування, перешкоджають плановому надходженню податків до бюджету, необхідних для здійснення повноважень держави, встановлюють нерівність між сумлінними платниками податків і порушниками податкового законодавства; порушують принцип соціальної справедливості, оскільки неплательники податків переносять додаткове податкове навантаження на тих, хто справно виконує свої податкові зобов'язання, і в кінцевому рахунку підривається нормальне функціонування економіки. Недоотримання податкових платежів бюджетами різних рівнів призводить до затримок у виплаті заробітної плати, пенсій, дотацій, згорання соціальних програм, наукових досліджень. Зазначені в ст. 212 КК України діяння по суті представляють собою антидержавну діяльність [3].

Як зазначає А. Ф. Волобуєв, предмет злочинів у сфері економіки визначає не лише багаторазове зростання матеріальної шкоди від таких злочинів, а й обумовлює їх підвищену організованість, специфічні способи підготовки, вчинення і приховання, їх сліди, а також форми і засоби протидії правоохоронним органам. Ці чинники ускладнюють розслідування розкрадань, вчинених з використанням фінансово-господарських механізмів, у порівнянні зі «звичайними» таємними чи відкритими формами заволодіння чужим майном [4].

Специфіка предмета розкрадань у сфері економічної діяльності пов'язана зі способом та обстановкою їх вчинення, особою злочинця та іншими елементами механізму злочину, що відображається у криміналістичних характеристиках окремих їх видів (груп). Кількісні та якісні ознаки предмета розкрадань впливають на обрання способу його підготовки, вчинення та приховання. Водночас предмет злочину вказує на певні ознаки особи злочинця, можливі його сліди. Саме ці властивості предмета мають принципово важливе значення для окремих методик розслідування.

Предметом розкрадань є майно (матеріальні цінності, грошові кошти), що належить на праві власності фізичній чи юридичній особі. По суті, окремі види майна являють собою форми існування вартості, що відрізняються за цільовим призначенням. Безготівкові грошові кошти є специфічним предметом розкрадань, оскільки по своїй суті вони є записами грошових сум на рахунках у банках.

Вітчизняні науковці, у своїх працях по протидії легалізації (відмиванню) майна, приділяють значну увагу дослідженню предмету злочинного посягання, який схожий за своїм змістом з поняттям предмету злочину [5, с. 71-78]. На нашу думку, при вчиненні легалізації (відмивання) доходів, здобутих при здійсненні фіктивних експортних операцій, предметом злочинного посягання – є майно (товарно-матеріальні цінності), яке експортується, або бюджетні кошти у вигляді

податку на додану вартість, який було одержано шляхом незаконного відшкодування його з державного бюджету. В цьому значенні елемент криміналістичної характеристики є схожим за змістом з предметом кримінального правопорушення в розумінні кримінально-правової характеристики кримінальних правопорушень.

У назві ст. 209 КК України було використано термін майно. Предмет цього злочину – кошти та інше майно, одержане внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) майна, а також права на кошти та майно [6].

Майном, у відповідності з ЦК України – є річ, або сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Майно (речі) можна класифікувати на такі групи: нерухоме майно це земельні ділянки, споруди, будинки, інші речі, права на які підлягають державній реєстрації України, а також майнові права на цю нерухомість та майнові вигоди (ст. 181 ЦК України); рухоме майно: грошові кошти (національна або іноземна валюта) у готівковій чи безготівковій формах, цінні папери, банківські метали та інше рухоме майно, що має визначену вартість (транспортні засоби, твори мистецтва, ювелірні вироби, дорогоцінні метали, товарно-матеріальні цінності тощо), а також майнові права на це рухоме майно та майнові вигоди; послуги, інформація, результати інтелектуальної, творчої діяльності та інші об'єкти права інтелектуальної власності.

У той же час, статтею 139 Господарського кодексу України «майно» визначено як сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів. Через поняття «активи і ресурс», які контролювані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отри-

мання економічних вигод у майбутньому, визначають поняття майно автори закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (ст. 1) [7]. Цивільний кодекс визначає майно як особливий об'єкт яким вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки (ст. 190 ЦК).

Як зазначає С. А. Грішин, визначення терміна «майно» у цих кодексах є різним: цивільний кодекс пояснює його з точки зору права, а господарський кодекс – економіки [8]. Економічний зміст має поняття «майно» як сукупність активів і ресурсів в законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Якщо ж розглядати поняття майно у цивільно-правовій площині, то можна зробити висновок, що юридична категорія «майно» визначається через поняття «речі та права», що в принципі співпадає з поняттям *res*, яке відомо ще з часів римського права, включає *res corporales* (речі) и *res incorporates* (майнові права) [9].

Таким чином, категорія «майно» є одним з фундаментальних понять вітчизняної цивілістики. Саме через майнову характеристику конкретизується основний масив суспільних відносин, що становлять предмет цивільного права. Крім того, цивілістичне поняття «майно» грає все більш важливу роль у категоріальному апараті інших галузей права (зокрема, в конституційному, податковому та господарському праві) і все виразніше набуває «загально-правового» значення. Тому, поняття «майно» стосовно цивільного права означає будь-які активи, матеріальні або нематеріальні, рухомі або нерухомі, виражені в речах або в правах, які є предметом цивільного обороту і правового захисту. Якщо погодитися із цим визначенням, то слід погодитися з тим, що, розглядаючи категорію «майно», необхідно виділяти юридичний, матеріальний (речовий) і нематеріальний (ідеальний) характер майна як юридичної категорії і говорити про можливість, а в ряді випадків і про необхідність їх паралельного існування [10, с. 185].

Згідно із положеннями ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (2019 р.) «доходи, одержані злочинним шляхом – будь-які активи, одержані прямо чи опосередковано внаслідок вчинення злочину, зокрема валютні цінності, рухоме та нерухоме майно, майнові та немайнові права, незалежно від їх вартості» [11].

У свою чергу в тексті диспозиції ст. 209 КК України, під предметом легалізації розуміється вчинення фінансової операції чи укладення угоди із коштами та іншим майном [6].

У ст. 2 Закону України «Про банки та банківську діяльність» (2000 р.), закріплене визначення поняття кошти – це гроші у національній або іноземній валюті чи їх еквівалент (дорогоцінні метали) [12].

Заслужують на увагу висновки які зробила Л. І. Аркуша, вона зазначає, що предметом злочину передбаченого ст. 209 КК України – є лише такі доходи, які обов'язково отримані у власність (безпосередньо чи опосередковано). Враховуючи викладене, на її думку не можуть бути предметом легалізації (відмивання) доходів – кредитні кошти та інше майно, які хоч і незаконно отриманні, але в силу наявної угоди (договору), особа що їх отримала не набуває права власності на них, а одержує їх в користування на певний термін. Тому доцільно було б доповнити перелік статей, які не можуть бути предикатними ст. 222 КК України (шахрайство з фінансовими ресурсами) [13, с. 54].

На думку О. О. Чаричанського, ознаками, що характеризують предмет легалізації коштів здобутих злочинним шляхом є: фізична – річ матеріального світу, яка має вартість та грошове вираження (ціну) – це кошти або інше майно; та юридична – предмет одержується внаслідок вчинення злочину, що передував легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. У своєму дослідженні він також звертає увагу на неоднозначність визна-

чення предмету легалізації у назві ст. 209 КК України (доходи), та у її диспозиції (кошти та інше майно). Він відмітив, що згідно із законодавством, зміст терміну доходи характеризується більш широко (економічна вигода, нематеріальна власність), ніж у ст. 209 КК України. Враховуючи це, він обґрунтовує недоцільність використання у назві ст. 209 КК України терміну доходи та пропонує його замінити на термін майно, який має узагальнене значення і розкривається цивільним законодавством, а також пропонує конкретизувати термін кошти, обмеживши його тлумачення поняттям «грошові кошти», яке було використане при характеристиці предмету легалізації у попередній редакції ст. 209 КК України [14, с. 11]. На нашу думку, запропонований варіант внесення змін до чинної редакції ст. 209 КК України, конкретизує предмет злочинного посягання та усуне труднощі з питань тлумачення вказаних термінів.

У відповідності до норм пп. 195.1.1. п. 195.1. ст. 195 Податкового кодексу України, за нульовою ставкою оподатковуються операції з експорту товарів (супутніх послуг), якщо їх експорт підтверджений митною декларацією, оформленою відповідно до вимог митного законодавства. У свою чергу, згідно із п. 200.1. ст. 200 того ж таки Податкового кодексу України: «сума податку, що підлягає сплаті (перерахуванню) до Державного бюджету України або бюджетному відшкодуванню, визначається як різниця між сумою податкового зобов'язання звітного (податкового) періоду та сумою податкового кредиту такого звітного (податкового періоду)» [15].

У сучасних умовах, у зв'язку із зміною податкового законодавства України, вище вказана схема може видозмінюватись, ускладнюватись, проте суть залишається незмінною.

На думку вчених, предмет легалізації дає підстави для висновків про особу злочинця, обумовлює характер укладених нею правочинів чи здійснення певних фінансових операцій, частоту та періодичність їх проведення, підбір співучасників, напрями використання

результатів легалізації тощо. Більше того, відсутність точних даних про предмет легалізації унеможлиблює вирішення питання про відкриття кримінального провадження за ознаками ст. 209 КК України [16, с. 183].

Л. І. Аркуша, у своїй монографії зазначила, що всі елементи системи легалізації взаємозалежні. Так, предмет безпосереднього посягання пов'язаний із фізичною і психічною діяльністю винних, їх діяльність з місцем і часом посягання і т.д., а кожний із них пов'язаний з винними і відображає їх особистість [13, с. 62].

Як зазначають у монографії Т. В. Молчанова, В. А. Некрасов та ін., для кваліфікації суспільно небезпечного протиправного діяння за ст. 209 КК України, суттєвою ознакою є те, щоб кошти або інше майно були одержані злочинним шляхом, тобто внаслідок вчинення предикатного злочину. Дана умова є обов'язковою ознакою злочину, про що свідчить спеціальна вказівка на це безпосередньо у назві статті, її диспозиції та у примітці до ст. 209 КК України [17, с. 83]. На обов'язковість наявності цієї ознаки, яка характеризує вчинення дій з легалізації доходів, що мають саме злочинне походження, тобто є кримінальними, вказують і експерти.

Проведене опитування працівників податкової міліції Міністерства фінансів України, засвідчило те, що 60 % опитаних респондентів вважають, що до предикатних кримінальних правопорушень за ст. 209 КК України можна віднести: всі кримінальні правопорушення, які мають на меті отримання неконтрольованого (злочинного) доходу; 29,5 % пов'язують їх із кримінальними правопорушеннями у сфері господарської діяльності; на думку інших 10,5 % респондентів це можуть бути службові злочини.

Цікавим є дослідження, що ґрунтується на проведеному опитуванні працівників податкової міліції, так 68,6 % опитаних працівників вважають, що ст. 212 КК України повинна бути предикатною по відношенню до вчинення дій з «відмивання» майна, одержаного

злочинним шляхом; 26,7 % опитаних зазначають, що в цьому не має потреби; 4,8 % опитаних запропонували віднести до предикатних злочинів доходи, одержані від «конвертації» коштів у готівку.

Остання думка є цікавою та заслуговує на увагу з огляду на те, що технологія «конвертації» безготівкових коштів у готівку, яка супроводжує ухилення від сплати податків, шляхом виведення коштів з господарського обороту приватних підприємств, дозволяє заробити «особам-конвертаторам» чималий відсоток за надання послуг з такої «конвертації». По різних оцінках відсоток складає 8-12 % від суми операції, і може бути в майбутньому легалізований через банківський депозит, придбання нерухомості, тощо. Дана проблема (незаконна конвертація коштів) розглядалась у окремих наукових працях В. В. Лисенка [18], О. О. Дудорова [19] та інших.

На даний час серед науковців не має єдиної думки, щодо того який саме предикатний злочин передує легалізації. На думку Т. Качки, з якою ми також погоджуємось, важливим елементом предмету злочину – є його вартість. Стаття 209 КК України не містить вказівки на мінімальну вартість майна для визнання його таким, що становить предмет цього злочину. В зв'язку з цим, при застосуванні на практиці кримінально-правової норми ст. 209 КК України, правоохоронні органи та суд, повинні враховувати мінімальну межу вартості такого майна, яка повинна визначатись відповідно до ч. 2 ст. 11 КК України, згідно з якою: «не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі» [20, с. 77].

Правильною видається думка І. І. Кучерова, який, критикуючи позицію деяких вчених, які вважають предметом ухилення від сплати податків об'єкти оподаткування [21, с. 33–34; 22, с. 11], зазначає наступне: по-перше,

подібна точка зору ґрунтується на неправильному розумінні суті об'єктів оподаткування. У ст. 163 ПК України визначено, що ними можуть бути майно, прибуток, дохід, вартість реалізованих товарів (виконаних робіт, наданих услуг) або інше економічне підґрунтя, яке має вартісну, кількісну чи фізичну характеристики. В даному випадку законодавець фактично перерахував окремі об'єкти матеріального світу і нематеріальні блага, з наявністю яких пов'язується виникнення податкових зобов'язань. Насправді, відповідно до теорії податкового права, вони складають не об'єкт, а предмет податку. По-друге, предмети не всіх податків матеріальні. До числа податків, що мають в якості предмету нематеріальні блага, належать; державне мито, податок на користування надрами та ліцензійні збори. По-третє, навіть такі предмети податків як, наприклад, нерухомість і автотранспорт, далеко не завжди піддаються кримінально протиправному впливу. Адже уникнути пов'язаних з ними податкових обов'язків можна, ввівши в оману податкові органи щодо їх вартісних, кількісних або фізичних показників» [21, с. 264-265]. На нашу думку, податки теж не можуть бути визнані предметами аналізованих кримінальних правопорушень, так як вони нематеріальні і представляють собою певний правовий механізм відчуження власності фізичних та юридичних осіб.

Сам І. І. Кучеров мотивує свій висновок тим, що відмінною рисою даного виду кримінальних правопорушень є те, що вони, як правило, знаходять своє відображення в різних документах. Вплив злочинця на зазначені документи зводиться до внесення в них неправдивої інформації про об'єкти та інші елементи оподаткування. З огляду на це, І. І. Кучеров вважає, що предметом кримінального правопорушення, що полягає в ухиленні фізичного особи від сплати податку, слід визнати декларацію про доходи. Дана пропозиція викликає заперечення. Податкова декларація не може бути предметом розглядуваного кримінального правопорушення, оскільки відповідно до

чинного законодавства факт, подачі декларації, що не відповідає дійсності до податкових органів ще не утворює складу кримінального правопорушення [21].

Стосовно предмета цього кримінального правопорушення варто зауважити про таке. Зі змісту ст. 212 КК вбачається, що ним є податки, збори (обов'язкові платежі), які входять у систему оподаткування, введені у встановленому законом порядку.

Предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 212 КК, є грошові кошти, що підлягають сплаті до бюджетів або державних цільових фондів у виді податків, зборів (обов'язкових платежів). Зазначені платежі мають входити до системи оподаткування і бути введеними в установленому законом порядку, при чому об'єкт оподаткування, суб'єктивний обов'язок платника зі сплати

податку та механізм справляння мають бути чітко регламентовані податковим законодавством [3].

Таким чином, завдяки аналізу наявних думок вчених, ми дійшли висновку, що предметом злочинного посягання при вчиненні злочину з легалізації майна, одержаного внаслідок ухилення від сплати податків – є майно (кошти у вигляді бюджетного відшкодування ПДВ). Дії посадових осіб приватних підприємств, спрямовані на незаконне заволодіння майном (в т.ч. бюджетне відшкодування ПДВ), необхідно кваліфікувати за відповідною частиною ст. 212 та 212¹ КК України, яка може у подальшому виступати предикатним злочином для кваліфікації за ст. 209 КК України дій осіб, спрямованих на надання правомірного вигляду володінню, користуванню та розпорядженню даним майном.

Анотація

Метою статті є характеристика предмету злочинного посягання у кримінальних провадженнях щодо легалізації (відмивання) майна, одержаного внаслідок ухилення від сплати податків. Специфіка предмета розкрадань у сфері економічної діяльності пов'язана зі способом та обстановкою їх вчинення, особою злочинця та іншими елементами механізму злочину, що відображається у криміналістичних характеристиках окремих їх видів (груп). Кількісні та якісні ознаки предмета розкрадань впливають на обрання способу його підготовки, вчинення та приховання. Водночас предмет злочину вказує на певні ознаки особи злочинця, можливі його сліди. Саме ці властивості предмета мають принципово важливе значення для окремих методик розслідування. Предметом розкрадань є майно (матеріальні цінності, грошові кошти), що належить на праві власності фізичній чи юридичній особі. По суті, окремі види майна являють собою форми існування вартості, що відрізняються за цільовим призначенням. Безготівкові грошові кошти є специфічним предметом розкрадань, оскільки по своїй суті вони є записами грошових сум на рахунках у банках. Наголошено, що при вчиненні легалізації (відмивання) доходів, здобутих при здійсненні фіктивних експортних операцій, предметом злочинного посягання – є майно (товарно-матеріальні цінності), яке експортується, або бюджетні кошти у вигляді податку на додану вартість, який було одержано шляхом незаконного відшкодування його з державного бюджету. В цьому значенні елемент криміналістичної характеристики є схожим за змістом з предметом кримінального правопорушення в розумінні кримінально-правової характеристики кримінальних правопорушень. У статті встановлено, що предметом злочинного посягання при вчиненні злочину з легалізації майна, одержаного внаслідок ухилення від сплати податків – є майно (кошти у вигляді бюджетного відшкодування податку на додану вартість). Дії посадових осіб приватних підприємств, спрямовані на незаконне заволодіння майном (в т.ч. бюджетне відшкодування податку на додану вартість), необхідно кваліфікувати за відповідною частиною ст. 212 та 212¹ КК України, яка може у подальшому виступати предикатним злочином для кваліфікації за ст. 209 КК України дій осіб, спрямованих на надання правомірного вигляду володінню, користуванню та розпорядженню даним майном.

Ключові слова: податки, ухилення, легалізація, відмивання, майно, розслідування.

Klymenko O.V. Subject of criminal environment in criminal proceedings regarding legalization (laundering) of property obtained as a result of avoidance of avoidance

Summary

The purpose of the article is to characterize the subject of criminal encroachment in criminal proceedings for legalization (laundering) of property obtained as a result of tax evasion. The specifics of the subject of embezzlement in the field of economic activity is related to the method and circumstances of their commission, the identity of the offender and other elements of the mechanism of crime, which is reflected in the forensic characteristics of their species (groups). Quantitative and qualitative features of the subject of theft affect the choice of method of preparation, commission and concealment. At the same time, the subject of the crime indicates certain features of the offender's identity, possible traces of him. These properties of the subject are of fundamental importance for certain methods of investigation. The subject of theft is property (material values, money) owned by a natural or legal person. In essence, certain types of property are forms of existence of value, differing in purpose. Non-cash funds are a specific subject of embezzlement, as they are essentially entries of money in bank accounts. It is emphasized that in the case of legalization (laundering) of proceeds from fictitious export transactions, the subject of criminal encroachment - is property (inventory), which is exported, or budget funds in the form of value added tax, which was obtained by illegal reimbursement it from the state budget. In this sense, the element of forensic characterization is similar in content to the subject of criminal offense in the understanding of the criminal law characterization of criminal offenses. The article establishes that the subject of criminal encroachment in the commission of a crime of legalization of property obtained as a result of tax evasion - is property (funds in the form of budgetary reimbursement of value added tax). Actions of officials of private enterprises aimed at illegal acquisition of property (including budget reimbursement of value added tax) must be qualified under the relevant part of Art. 212 and 2121 of the Criminal Code of Ukraine, which may further act as a predicate offense for qualification under Art. 209 of the Criminal Code of Ukraine actions of persons aimed at giving a lawful appearance to the possession, use and disposal of this property.

Key words: taxes, evasion, legalization, laundering, property, investigation.

Список використаних джерел:

1. Ходов Л. Функции налогов. Экономика: учебник / под ред. А. Булатова. М.: БЕК, 2004. 543 с.
2. Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Старинець Є. А. Кримінальна відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів): дис...докт. філос.: 081 «Право». Одеса, 2021. 317 с.
4. Волобуєв А. Ф. Предмет розкрадання майна у сфері підприємництва як елемент криміналістичної характеристики злочинів даного виду. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 1998. Вип. 3. С. 39–43.
5. Беницкий А. С. К вопросу о предмете легализации (отмывания) доходов, добытых преступным путем. *Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС ім. 10-річчя незалежності України*. 2005. Вип. 2. С. 71–78.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2019. 1384 с.
7. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон від 16 лип. 1999 р. № 996-XIV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
8. Гришин С. А. Щодо визначення поняття «майно» у цивільному та господарському праві України. *Форум права*. 2020. 61 (2). С. 122–130. URL: http://конференция.com.ua/files/image/konf%208/sb8_4_26_.pdf.

9. Калюжний Р. А., Вовк В. М. Римське приватне право : підручник. К.:»МП Леся», 2014. 240 с.
10. Гузь Є. В. «Майно» як цивілістична категорія. *Науковий вісник Ужгородського національного університету* : Серія: Право. 2013. Вип. 21. Ч. 2. С. 182–185.
11. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон від 6 груд. 2019 р. № 361-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
12. Про банки і банківську діяльність: Закон від 07 груд. 2000 р. № 2121-III. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
13. Аркуша Л. І. Легалізація (відмивання доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності) : характеристика, виявлення, розслідування : монографія. Одеса : Юридична література. 2010. 376 с.
14. Чаричанський О. О. Підстави кримінальної відповідальності за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, за Кримінальним кодексом України: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. Х.: 2004. 20 с.
15. Податковий кодекс України : Закон від 2 груд. 2010 р. № 2755-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
16. Журавель В. А. Предикатний фактор у структурі елементів криміналістичної характеристики легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Вісник Академії правових наук України*. 2004. Вип. 1(40). С. 182–189.
17. Молчанова Т. В., Некрасов В. А., Корсун С. І., Усатий Г. О. Протидія відмиванню грошей: українсько-російський досвід: монографія. К. : КНТ, 2007 238 с.
18. Лисенко В.В. Фіктивні підприємства у злочинному механізмі ухилення від сплати податків та відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом. *Правові аспекти практики вирішення спорів і перегляд у касаційному порядку судових рішень щодо сплати податків та обов'язкових платежів суб'єктами господарювання*: матеріали наук.-практ. конф. Ірпінь: Нац. акад. ДПС України, 2003. С. 298–299.
19. Дудоров О. О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика: монографія. К.: Юридична практика, 2003. 924 с.
20. Качка Т. Боротьба з відмиванням грошей: комплексний порівняльно-правовий аналіз відповідності законодавства України асquis Європейського союзу в сфері боротьби та запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. К.: Реферат, 2004. 288 с.
21. Кучеров И. И. Налоговая преступность: криминологические и уголовно- правовые проблемы: дисс...докт. юрид. наук: 12.00.08. М., 1999. 501 с.
22. Мищук Н. С. Уголовная ответственность за уклонение от подачи декларации о доходах: автореф. дис...канд. юрид. наук: 12.00.08. Х., 1993. 23 с.